

Hvordan får vi danskerne til at tale dansk med os? En analyse af sprogskift i interaktioner mellem danskere og udlændinge.

Anna Jespersen & Miša Hejná
Aarhus Universitet.

Danskere har et noget blandet forhold til sproglig variation. Dialektstudier fra hele Danmark tegner således et billede af dialektområder i forandring, hvor mange dialekter udjævnes eller helt forsvinder blandt unge talere (f.eks. på Bornholm), mens andre unge i et fåtal af områder (f.eks. Sønderjylland) bibeholder mere af den traditionelle dialekttale (Monka 2015; Maegaard et al. 2019). Samtidig har sprog-holdningseksperimenter gennem lang tid vist, at rigsmålet opvurderes på bekostning af lokale dialektvarianter (Kristiansen 2003; 2017:119). Disse eksperimenter har derfor længe været meget konsekvente i deres påvisning af København som hegemonisk normcenter, en tendens som dog bliver nuanceret i Maegaard & Quist (2019) og Schoonderbeek Hansen & Goldshtein (denne publikation). Dialektstudierne fremstiller dermed danskerne som et folk, der har stærke holdninger til, hvad der er godt og dårligt dansk, og blandt hvilket dialekttale overordnet set er på retræte (cf. Kristiansen og Jørgensen 2003:1). Som Normann Jørgensen formulerer det: ”kulturel variation, og især sproglige af- vigelser fra normen, er ikke velset i Danmark” (2013:41).

Undersøgelser af dansk som andetsprog (L2 dansk) viser, at sådanne nedvurderinger af non-standard varianter også ses i danskernes holdninger til dansk med andetsprogsaccent. For eksempel rapporterer Quist og Jørgensen (2002:9), at danskerne har blandede holdninger til L2 dansk, men generelt forbinder L2-accenter med negative personlighedstræk såsom lavere intelligens. Maegaard (2005:73-74)

viser med større tydelighed de negative associationer, der er forbundet med L2-accenter. Kirilova (2004:77) forklarer disse holdninger med det kulturelt homogene danske samfund: Danskere er simpelthen ikke vant til at høre dansk med L2-accent. Dette afspejler Jørgensen og Quists beskrivelse af Danmark som havende et "unhealthy climate of monolingualism, monodialectalism, and monoculturalism" (2001:42). Resultaterne af Kirilovas eget studie af holdninger til L2-dansk peger derudover mod xenofobi som en mulig forklaring: når danske informanter blev bedt om at placere ukendte L2-talere geografisk, var de "tilbøjelige til at placere de stærkt accenttalendes baggrund i Mellemøsten, Tyrkiet, Østeuropa og Afrika", selvom ingen af talerne stammede derfra (2004:92; 94). Disse områder forbindes vel generelt med forskellige xenofobiske holdninger blandt danskere, og talere, der associeredes med dem, vurderedes da også lavt på Kirilovas kompetence- og uddannelsesskalaer (men dog mellem på personlighed). I lighed med tidligere studier, f.eks. Quist og Jørgensen (2002) og Ladegaard (2002), er det dog ikke alle L2-accenter, der vurderes negativt: for eksempel associeres L2-stemmer, der vurderes til at komme fra Tyskland, mere positivt end dem, der vurderedes til at stamme fra indfødte danskere (93). Overordnet set er der dog enighed blandt andetsprogsforskere om, at L2-dansk, der afviger fra standarden, generelt anses som dårligt.

Denne artikel har som formål at undersøge, hvordan danskeres holdninger til L2-dansk udmønter sig i virkelige samtaler med L2-talere. Mere specifikt undersøger vi et fænomen, som Benediktson (2015) kalder "det sproglige sammenstød", men som vi kalder et *sprogskift*: L2-taleren starter en samtale med en dansker på dansk, men i løbet af den første del af samtalen skifter danskeren sprog til engelsk. Disse skift sker gerne i danskerens allerførste tur i samtals turtagning. Vi ved fra Benediktson (2015) og Jespersen & Hejná (indsendt), at disse sprogskift sker relativt ofte i samtaler mellem en L2-taler og en L1-taler. I Jespersen & Hejná (indsendt) rapporteres det, at 25 % af L2-talere i en spørgeskemaundersøgelse vurderer, at samtalen skiftes til engelsk af danskeren *næsten hver gang* de forsøger at føre en samtale på dansk. Dette datasæt fra Jespersen & Hejná (indsendt) indgår også i denne artikel. I Benediktson (2015:52) svarer

14 % af L2-talere, at de oplever sprogskift næsten hver gang, de starter en samtale på dansk. Vi har derfor evidens for, at sprogskiftene sker. Hvad vi ikke ved fra disse to kilder – som så vidt vides er de eneste to, der har beskæftiget sig med emnet – er *hvorfor* de sker. Vi har, som vist ovenfor, evidens for, at danskere har et broget forhold til sproglig variation, også når det kommer til dansk med L2-accent. Vi formoder også, baseret på disse kilder, at danskeres sproglige normcentrum er ungt københavnsk rigsmål (men se igen Schoonderbeek Hansen & Goldshtein, denne publikation).

Dermed kunne to grunde til sprogskiftene være danske L1-taleres iboende holdninger til sproglig variation generelt og til L2-accenter af dansk mere specifikt. Andre muligheder kunne stamme fra mere direkte reaktioner på den person, de står overfor: Normann Jørgensen mener, at danskere ser det oplevede 'dårlige' sprogbrug som en refleksion af personen, de står overfor: "[d]et dårlige sprog er sprogbrugernes eget ansvar" – og dermed kan det tænkes at afspejle eller optræde i kombination med andre negative karakteristika ved personen (Normann Jørgensen 2013:149). Måske opstår sprogskiftene dermed som en reaktion på talerens konkrete L2-accent, enten for sig selv eller i kombination med andre aspekter af sprogbrugerens opfattede karakteristika. Her kunne man for eksempel fremhæve L2-talerens køn og alder. Endnu en mulighed ville være, at det i højere grad er den L1-talende dansker, der har en indflydelse på sprogskiftene: kunne, for eksempel, byboere tænkes at skifte sprog oftere end landboere? Eller kunne danskerens egen baggrund som fremmedsprogstaler tænkes at have en indflydelse? På baggrund af sådanne overvejelser arbejder vi i denne artikel med følgende forskningsspørgsmål:

1. Hvilke karakteristika ved L2-taleren øger antallet af sprogskift?
2. Hvilke karakteristika ved L1-lytteren øger antallet af sprogskift?
3. Er der noget der tyder på, at sprogskiftene fremkommer som en reaktion på et generaliseret L2-dansk?

Vi undersøger disse tre spørgsmål gennem analyser af data fra spørgeskemaer, der er sendt ud til henholdsvis L1- og L2-talere af dansk,

samt data fra et såkaldt Rapid Anonymous Survey, som involverer noter fra samtaler mellem MH og diverse danske interaktionspartnere. Ved hjælp af disse studier håber vi på at belyse nogle af katalysatorerne bag de sprogskift, som mange andetsprogstalere oplever i deres hverdag. Vi mener, at dette komplekse emne er bedst belyst gennem mange forskellige linser og forsøger derfor at triangulere L2-talernes oplevelser gennem brug af flere datakilder.

Som beskrevet i Jespersen & Hejná (indsendt) har disse sprogskift forskellige indflydelser på L2-talerne: Spørgeskemarespondenterne oplever ofte negative emotionelle reaktioner, især de respondenter, der oplever sprogskift med høj frekvens. Flere beretter, at skiftene har en indflydelse på deres indlæringsmotivation, på deres faktiske deltagelse i såvel sprogkurser som interaktioner med danskere og, i sidste ende, på deres holdninger til Danmark og danskere. Dermed virker viden om sprogskiftenes bevæggrunde relevante for en gruppe af talere, der, som beskrevet ovenfor, allerede er på kanten af det danske sprogsamfund.

1. Metode

I denne artikel analyserer vi som sagt data fra tre forskellige kilder: to spørgeskemaundersøgelser, som vi har sendt ud til talere af dansk som første- og andetsprog, og et Rapid Anonymous Survey (RAS). I det følgende beskriver vi først spørgeskemaerne og deres respondenter og derefter vores version af et RAS-studie. Vi beskriver derefter de statistiske metoder, vi har brugt i analyserne.

1.1. Spørgeskemaer til L1- og L2-talere.

Spørgeskema 1, som var skrevet på dansk, blev sendt ud til 134 førstesprogstalere, og spørgeskema 2, som var skrevet på engelsk, blev sendt ud til 409 andetsprogstalere. Begge spørgeskemaer blev formidlet både via sociale medier og direkte til kendte første- og andetsprogstalere, som så videresendte skemaerne via den såkaldte sneboldsmetode ("snowball method", se Drager 2018:52). Vi valgte at sende skemaerne ud på forskellige sprog for at sikre os, at både L1-talerne, som måske ikke talte engelsk så godt, og L2-talerne, som på tilsvarende vis måske ikke talte dansk så godt, kunne imødekommes og på bedst mulig vis forstå og interagere med vores spørgsmål.

Respondentgrupperne fra de to spørgeskemaer var sammenlignelige: i L1-talernes skema var respondenterne mellem 16 og 63 (gennemsnit = 33.04, median = 30) med 73.1 % kvinder og 26.9 % mænd. I L2-talernes spørgeskema var deltagerne lidt yngre, mellem 16 og 62 (gennemsnit = 29.7, median = 28), med 76.5 % kvinder og 22.2 % mænd. L2-talerne inkluderede talere med baggrund i en række romanske sprog, balto-slaviske sprog, engelsk, andre germanske sprog, finno-ugriske sprog, asiatiske sprog og græsk, samt en lille gruppe talere med andre sprogbaggrunde, der blev ekskluderet fra vores analyser. Denne liste er ordnet efter mængden af respondenter fra de forskellige grupper.

Spørgsmålene fra hvert spørgeskema blev holdt så ens som muligt og indbefattede både baggrundsspørgsmål (køn, alder, førstesprog/ andre fremmedsprog, danskkundskaber/ engelskkundskaber), spørgsmål der relaterede sig til respondenternes generelle sprogadfærd (f.eks. ”Hvilket sprog benytter du normalt når du starter en samtale med en udlænding?”/”Which language do you normally use when initiating conversations with Danes”) og til sidst spørgsmål, der relaterede sig direkte til sprogskiftene. Af sidstnævnte danner de følgende baggrunden for denne artikel:

- ”Have you ever experienced a situation where you started a conversation with a Dane in Danish, but the Dane then switched languages to English?” (i udlændingenes spørgeskema).
- ”Har du nogensinde oplevet en situation, hvor en udlænding har startet en samtale med dig på dansk, men du derefter har skiftet sprog til engelsk?” (i danskernes spørgeskema).

Disse to (relativt ækvivalente) spørgsmål sammenstiller vi i analyserne herunder med de spørgsmål til respondenternes baggrund og sproglige adfærd, der er relevante i hver analyse. Spørgsmålene og deres svarmuligheder vil blive gennemgået i de afsnit, hvor de bliver relevante. Til disse sammenstillinger benytter vi os af den statistiske metode *ordinal logistisk regression*, som bruges til skalære data som fra eksempelvis spørgeskemaer. Denne metode benytter vi for at vise hvilke af de karakteristika for vores to respondentgrupper,

der kan bruges til at forudsige mængden af sprogskift til engelsk i samtaler mellem L1- og L2-talere af dansk. I udførelsen af de ordinale regressioner benyttede vi os af pakken *MASS* i programmerne *R* (R Core Team 2020) og *RStudio* (R Studio Team 2020). Vi brugte desuden *ggplot2* (Wickham et al. 2020) og *viridis* (Garnier et al. 2018) til datavisualiseringer. Vi valgte ikke at slå datasættene fra de to spørgeskemaer sammen, da vi grundet potentielle forskelle i sproglige nuancer både i spørgsmål og svarmuligheder ikke vurderede, de kunne analyseres som en helhed. Derfor udførte vi to statistiske analyser, begge uden tilfældighedsfaktorer ("random effects"), og fandt frem til de bedst egnede modeller gennem aftagende hierarkiske sammenligninger. Den faktiske opbygning af de to valgte regressionsmodeller bliver beskrevet i resultatafsnittet.

1.2. MHs Rapid Anonymous Survey

Inspireret af Labovs (1972) såkaldte *Rapid Anonymous Survey*, som blandt andet blev brugt i det berømte Fourth Floor-studie i New York, tog MH noter efter alle interaktioner med danskere i en periode på syv måneder (8/9/2018-31/3/2019). Et Rapid Anonymous Survey (RAS) indebærer deltagerobservation i hverdagsinteraktioner mellem sprogforskeren og medlemmer af den relevante sprogpopulation – her førstesprogstalere af dansk. Efter interaktionen noterer sprogforskeren sig en række relevante karakteristika ved samtalen. Et RAS resulterer derfor ikke i optagelser, og der kan normalt ikke noteres mere end de basale baggrundsdata om den taler, som indgår i studiet.

I vores studie tog MH grundige noter om samtaler med danskere, hvor hun startede samtalen på dansk, og hvor hun derudover havde intentioner om at videreføre samtalen på dette sprog. Hun noterede sig så, om danskeren skiftede sprog til engelsk, og forskellige andre forhold som danskerens køn, om der var andre samtalepartnere, og hvor og i hvilken by samtalen foregik. Derudover er der i vores datasæt noter om, hvornår samtalen fandt sted. Hele datasættet kan ses her: shorturl.at/cCLNS.

Til MHs RAS brugte vi en multinominal logistisk regressionsmodel. Denne type statistik passer til data, hvor variablerne er ord eller binære kategorier, og ikke numeriske målinger, hvorfra man

kan udregne et gennemsnit. Vi udførte regressionsanalysen med *lme4* (Bates et al. 2012) i *RStudio* og *R*. I denne analyse medtog vi en random effect, nemlig hver samtales *dato*.

2. Ser vi evidens for sprogskift?

Vi starter resultatafsnittene ud med at fastlægge, at både udlændinge og danskere vurderer, at sprogskiftene er relativt hyppigt forekommende. Herunder fremlægger vi resultaterne af L2- og L1-talernes vurderinger omkring hyppigheden af sprogskift i deres hverdag.

Vi starter med L2-talerne. Først må det nævnes, at vi kun har medtaget svar fra udlændinge, der regelmæssigt deltager i samtaler med danskere, og hvis talte danske er på et niveau, som de selv vurderer som værende brugbart til hverdagssamtaler på dansk. Derudover er det også vigtigt at nævne, at udlændingene faktisk bruger deres danske i samtaler med danskere: 64 % af L2-talerne mener, de ”ofte” (NÆSTEN ALTID, MEGET OFTE eller RIMELIG TIT) taler dansk, når de vil starte en samtale med danskere. En tredjedel (35 %) vurderer, de NÆSTEN ALTID starter samtaler med danskere på dansk. Desværre oplevede 25 % af vores L2-talere også, at samtalen NÆSTEN ALTID skiftes til engelsk af danskeren. Over halvdelen (55 %) oplever dette ”ofte”. Med andre ord vurderer de fleste af vores 409 lørnere, at de ofte forsøger at tale dansk med danskere, men at samtalen ofte bliver skiftet til engelsk.

Når vi kommer til vores L1-talere, ser vi først og fremmest, at mange både interagerer med udlændinge på en daglig basis (77 % svarede NÆSTEN ALTID, MEGET OFTE eller RIMELIG TIT), og at de kan tale engelsk: 98 % af vores L1-talere har taget engelsk på folkeskoleniveau, og 67 % på gymnasieniveau. Respondenter, der svarede, de ikke kunne tale engelsk, blev frasorteret inden analysen. Vores stikprøve af danskere har altså alle forudsætninger for at deltage i de sprogskift, som L2-talerne oplever. Interessant nok vurderer vores L1-talere dog ikke, de ”ofte” skifter sprog – derimod mener de fleste (63 %), at de ”sjældent” (ALDRIG, MEGET SJÆLDENT eller IKKE SÅ TIT) skifter sprog, når de taler med udlændinge. En femtedel (21 %) vurderer, de ALDRIG gør dette, og ingen af vores danske deltagere svarede, at de skifter sprog MEGET OFTE eller NÆSTEN ALTID.

Diskrepansen mellem, hvad L1- og L2-talerne oplever, siger måske noget om, hvilken opfattelse de to parter har af dette fænomen.¹ Vi ved fra Jespersen & Hejná (indsendt), at skiftene opleves negativt eller meget negativt af de fleste udlændinge. Dermed kunne man forestille sig, at udlændingene overrapporterer sprogskiftene, da de fylder meget for dem. På den anden side føler vores danske respondenter måske, at der i spørgeskemaet lægges op til, at skiftene er et negativt fænomen. Danskerne beskriver ofte skiftene som en måde at lette samtalen for begge parter på eller som et værktøj til at udtrykke høflighed. Som beskrevet ovenfor opfattes skiftene dog generelt ikke på disse måder af udlændinge.

På grund af spørgeskemaernes natur – vi arbejder jo her med selvrapporterede data – er det relevant at medtage mere objektive data fra vores RAS. Her ser vi, at ud af 370 relevante samtaler oplevede MH et sprogskift i 17 % af interaktionerne. Det oplevedes af hende som en meget høj frekvens af skift, og MH blev da også overrasket over, at procentsatsen ”kun” lå på 17 %. Det er også interessant at notere sig, at selvom MH metodisk fortsatte med at tale dansk i tilfælde, hvor dette ikke blev vurderet som decideret uhøfligt, var det dog yderst sjældent, at den danske samtalepartner skiftede tilbage til dansk (dette skete i 4 % af samtalerne).

3. Hvilke karakteristika ved L2-taleren øger antallet af sprogskift?

Vi er nu nået til den del af artiklen, hvor vi kan adressere vores forskningsspørgsmål mere direkte. Vi starter med at tilgå svarene fra vores L2-talere for at forsøge at udrede, hvilke karakteristika fra spørgeskemaets baggrundsspørgsmål der kan sammenholdes med et forøget antal selvrapporterede sprogskift. Efter denne gennemgang kaster vi et blik på resultaterne af vores RAS-studie, som derved endnu en gang kan triangulere vores spørgeskemadata med observerede data om sprogskift ”in the wild”.

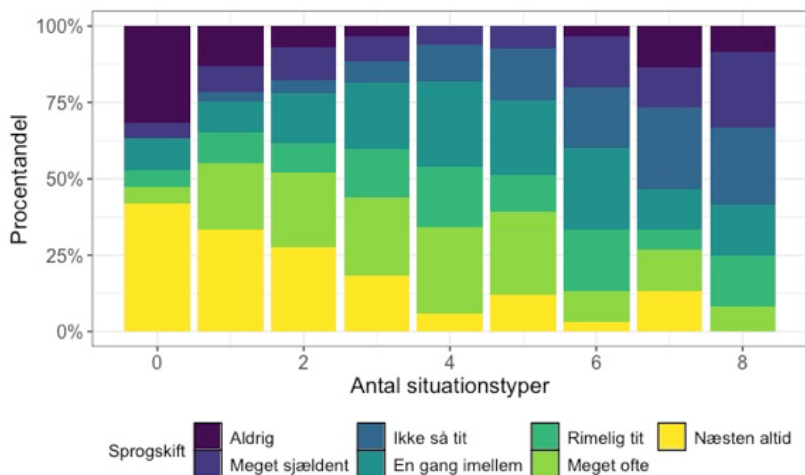
¹ Her skal det, som bemærket af en fagfællebedømmer, retfærdigvis siges, at der også er forskelle i kvantiteten af interaktioner mellem L1- og L2-talere. Danskere indgår i sagens natur i langt færre samtaler med sprogskift, idet de udgør majoriteten i det danske samfund. Dette har nok også en indflydelse på, hvordan og hvor stærkt sprogskiftene opfattes.

For bedre at kunne analysere variationsmønstrene i L2-talernes besvarelser brugte vi statistisk regression som beskrevet i afsnit 2.1. Vores analyse baseres på en statistisk model, der undersøger sammenhængen mellem, hvor ofte L2-talerne vurderer, de oplever sprogskift, og deres alder, køn, førstesprog (grupperet efter sprogfamilie), sidst beståede modul ved sprogskolerne, varighed af sprogindlæring, antal situationstyper i hvilke læreren bruger dansk (f.eks. med venner, kolleger, i det offentlige rum, med fremmede eller kun i undervisningssammenhænge), og hvor ofte L2-taleren taler dansk med danskere (f.eks. hver dag, to gange om ugen, en gang om måneden). Første skridt i at afsøge, hvilke mønstre der er i data, er at afgøre, hvilke af disse mange baggrundsspørgsmål der ser ud til at indgå i en sammenhæng med frekvensen af sprogskift. Her hjælper statistikken os: Hierarkiske sammenligninger af stadigt mindre modeller viser, at den optimale måde at anskue data på er ved at udelukke alle variabler undtagen antallet af situationstyper og hvor ofte lærerne taler dansk i hverdagen. Disse to variabler, og en statistisk interaktion imellem dem, viser den største sammenhæng med frekvensen af sprogskift ($\chi^2(11)=17.51, p<.05$).²

Netop denne sammensætning af variabler er spændende: Man kunne måske have forventet en mere direkte sammenhæng mellem antallet af sprogskift og læreres sproglige niveau (f.eks. gennem de to variabler, der dækker over deres sidst beståede danskeksamen, og hvor længe de har lært dansk). Det viser sig dog, at det i højere grad er lærernes deltagelse i sproglige interaktioner med danskere, der har en betydning for, hvor ofte de oplever sprogskift i dette datasæt. Lærere, der oftere taler dansk med danskere, oplever færre sprogskift end dem, der sjældnere taler dansk (selvom denne tendens viser en sammenhæng med frekvensen af sprogskift, og derfor er medtaget i den statistiske analyse, er den dog ikke statistisk signifikant). På samme måde viser den lidt mere komplekse variabel, vi her har kaldt *situationstyper*, at lærere, der bruger deres danske i flere forskellige typer af situationer, oplever færre sprogskift end dem, der

² Opbygningen af den endelige regressionsmodel er som følger: *polr(sprogskift ~ situationstyper + dansk_frekvens + situationstyper *dansk_frekvens, data = udlændinge, Hess=TRUE)*.

kun taler dansk i få sammenhænge. Med andre ord: For hver ekstra situationstype, L2-talerne har valgt at krydse af, øges sandsynligheden for, at de går et trin ned i frekvens på variabelen *sprogskift* (f.eks. FRA EN GANG IMELLEM til IKKE SÅ TIT) med 1.786 ($SE = 0.057$, $t = 4.232$, $p < .001$). Denne effekt er illustreret i Figur 1 nedenfor.³

Figur 1. En illustration af sammenhængen mellem mængden af situationer, hvor L2-taleren bruger sit danske (på x-aksen), og den oplevede frekvens af sprogskift fra dansk til engelsk (illustreret ved farvede blokke). Y-aksen viser procentsatser.

I Figur 1 ser vi desuden, at flere af svarmulighederne under variabelen sprogskift samvarierer ("co-vary") direkte med antallet af situationer, hvor taleren bruger sit danske. Gode eksempler på dette er svarmuligheden NÆSTEN ALTID, hvor op mod halvdelen af deltagere, der

³ Bemærk at lærere, der ikke har krydset nogen situationstyper af udover valgmuligheden "i undervisningen", er kodet med "0" i grafen. Disse er dog alligevel relevante at medtage i analysen af to årsager: 1) idet de regelmæssigt taler dansk i undervisningssituationer, og dermed formodentligt interagerer med L1-talende undervisere, 2) idet spørgsmålet, som denne variabel baseres på, handlede om, i hvilke situationer de taler dansk på hverdagsbasis. Alle lærerne i vores korpus har svaret ja til, at de taler dansk med danskere.

ikke taler dansk med danskere i hverdagen, NÆSTEN ALTID oplever, at danskere skifter sprog, når de forsøger at tale dansk. På samme måde er der sammenhænge mellem antal situationstyper og svarmulighederne IKKE SÅ TIT og MEGET SJÆLDENT. I disse to eksempler vælger lærerne flere af disse to svarmuligheder jo flere sammenhænge, de mener at bruge deres danske i. Selvom vi både ser en overordnet og flere lokale sammenhænge mellem variablerne *sprogskift* og *antal situationstyper*, danner flere af de andre svarmuligheder dog et interessant, u-formet mønster. Vi har ikke plads til en længere redegørelse for dette mønster, men vil dog spekulere på, at den tid, lærerne bruger på at tale med danskere, kan have en betydning: Det er muligt, at lærere, der taler dansk med danskere i færre sammenhænge, blot har færre muligheder for at opleve sprogskift. Dermed vil de rapportere færre sprogskift, både når de interagerer med danskere i få og mange typer af situationer. Dette kan i vores øjne både forklare u-kurverne på svarmulighederne ALDRIG, EN GANG IMELLEMLIG og MEGET OFTE.

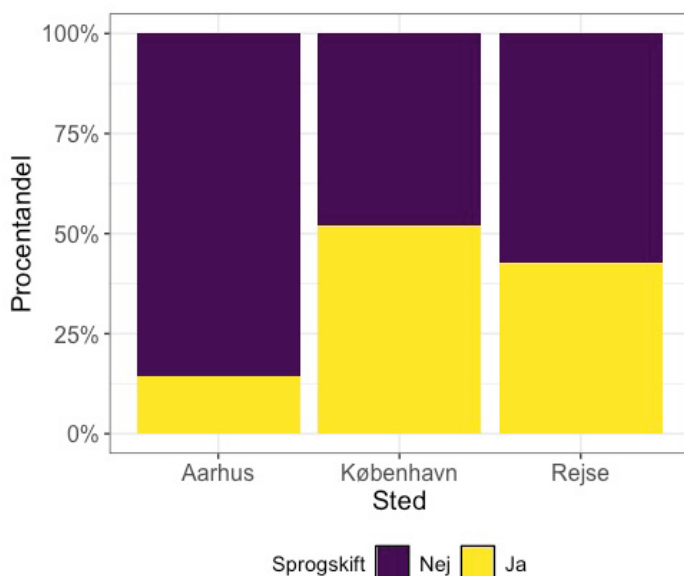
Slutteligt vil vi bemærke, at vores statistiske analyse ikke finder belæg for, at L2-talernes alder, køn eller førstesprog har en indflydelse på, hvor mange sprogskift de oplever. Kigger man på de ikke-processerede data, kan man se, at der er en tendens til, at kvinder oplever flere sprogskift, men denne tendens udjævnes, når man tager datasættets andre variabler med i billedet. Vi er dog overraskede over, at L2-talernes førstesprog ikke ser ud til at have en signifikant effekt på frekvensen af sprogskift. Vores første hypotese var, at lærere med et førstesprog, der er tættere beslægtet med dansk, ville opleve færre sprogskift end lærere med ubeslægtede førstesprog. Det virker dog som om, danskerne ikke påvirkes af, hvilken L1-accent de hører, men skifter af andre grunde end deres opfattelse af lærernes forskellige førstesprog eller deres forståelse af forskellige L1-accenter.

Efter denne gennemgang bevæger vi os videre til MHs RAS-data. Her har vi at gøre med et væsentlig mindre datasæt, og de mønstre, vi finder, er derfor mindre generaliserbare. Til gengæld beror de ikke på selvrapporteringer, men på faktiske observationer. For at kigge nærmere på vores RAS-data brugte vi endnu en gang en statistisk

analyse, denne gang en multinomial regression som beskrevet i afsnit 2.2. Vi undersøgte, hvilke faktorer der viste en sammenhæng med, om MH havde oplevet et sprogskift eller ej, gennem en statistisk model med følgende signifikante variabler: samtalens sociale kontekst, den måned, hvori samtalen fandt sted, og den del af landet, hvor samtalepartnerne befandt sig.⁴ Denne kombination af variabler var i stand til at forklare en vis proportion af den naturlige variation i datasættet ($\chi^2(14) = 55.42$, $p = .0001$, $R^2(U) = .163$). Samtalernes kontekst ($\chi^2(4) = 16.97$, $p < .001$) viste sig at udmøntes i følgende mønster: Samtaler foretaget på universiteter og spisesteder var associerede med højere antal sprogskift end samtaler i forretninger og i det offentlige rum. Vi mener, denne forskel kan bindes op på danskeres interaktioner med L2-talende udlændinge i de forskellige kontekster – universitetsansatte er nok mere eksponerede for L2-accenter end medarbejderen i Netto. Desuden er arbejds sproget på universiteterne efterhånden oftere engelsk (Universitets- og Bygningsstyrelsen 2010), og dermed vil skift til engelsk måske virke mere naturligt i den universitære kontekst.

Vores analyse af variabelen *måned*, der dækker over, hvornår i observationsforløbet MH foretog en samtale ($\chi^2(6) = 12.65$, $p = .049$), viste, at MH oplevede færre sprogskift, efterhånden som hun boede længere i Danmark og brugte sit danske mere (log odds måned $1 > 7 = 0.72$, $SE = 0.36$, $p = .044$). Det er dog værd at nævne, at MH ikke ændrede meget ved, hvilke kontekster og situationstyper hun brugte sit danske i. Vi er derfor ret sikre på, at den overordnede faktor i den lavere frekvens af sprogskift er MHs sproglige udvikling og dermed hendes aktuelle sproglige niveau i hver samtale. Det tyder på, at vores ikke-signifikante sprogvariabler fra det forrige spørgeskema måske i nogen grad har dækket over lokale forskelle i sprogskolernes niveau og i lørnernes motivation og læringsmønstre.

⁴ Desuden medtog vi den dato, hvor samtalen fandt sted, som en tilfældig effekt: `glmer(sprogskift ~ samtalekontekst + måned + sted + (1|dato), family=multinomial, data = RAS)`.

Figur 2. En illustration af mængden af sprogskift (her, en binær variabel: skift eller intet skift) for hvert af de tre ”steder” Aarhus, København og Rejse. Y-aksen viser procentsatser.

Til sidst ser vi på variabelen *sted* ($\chi^2(2) = 16.97, p < .001$), se Figur 2. Her ser vi på samtaler fra tre ”steder”: Aarhus, København og ”Rejse”. Sidstnævnte dækker over samtaler på busser og toge, samt ved stationer, og er ikke medtaget i den statistiske analyse, da vi kun har syv observationer, der passer ind under denne fane. For overblikkets skyld medtager grafen i Figur 2 dog antallet af sprogskift på alle tre ”steder”. I denne graf ser vi, at 52.17 % ($N = 12$ af 23) af samtalerne i København endte i et skift til engelsk, mens det tilsvarende tal for Aarhus var 14.4 % ($N = 49$ of 340). Der er selvfølgelig en stor diskrepans mellem antallet af datapunkter i

København og Aarhus, og den observerede forskel må formodes at udjævnnes noget med flere data. Til gengæld bakkes det fundne mønster op i uformelle observationer fra flere andre L2-talere, både som udtrykt i spørgeskemaet og i senere samtaler, hvor det ofte nævnes, at L1-talere fra større byer, og i særdeleshed København, skifter sprog langt oftere end L1-talere fra landområderne. Med disse uformelle observationer kommer vi nu naturligt til sidste del af analysen, hvor vi undersøger, hvorvidt der er tegn på, at L1-lytterens egen baggrund og opførsel har en indflydelse på, hvor ofte de skifter til engelsk i samtaler med lærere.

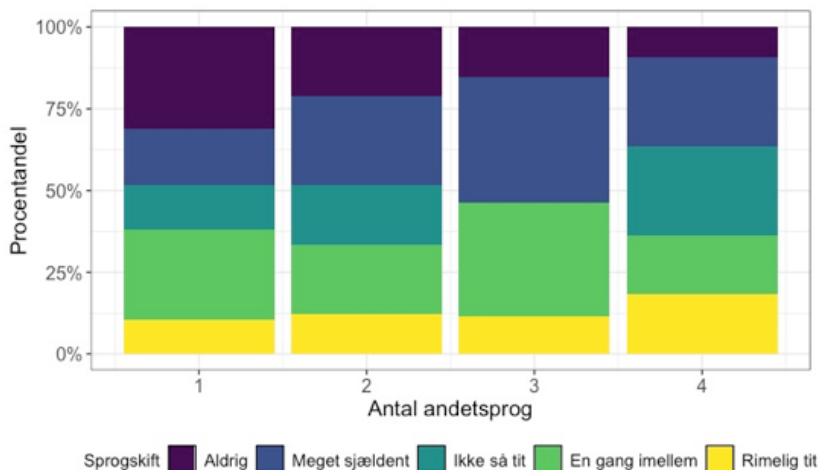
4. Hvilke karakteristika ved L1-lytteren øger antallet af sprogskift?

Det sidste spørgeskema blev sendt ud til danske L1-talere for at finde frem til potentielle katalysatorer for sprogskiftene hos denne talergruppe. Idet vi igen analyserer spørgeskemadata, er dette afsnit endnu en gang opbygget på basis af en ordinal regressionsmodel, der skal finde sammenhænge mellem L1-talernes frekvensvurderinger af egne sprogskift og forskellige socio-pragmatiske variabler baseret på baggrundsspørgsmål fra spørgeskemaet. Endnu en gang medtog den statistiske analyse ikke deltagernes alder, køn eller sprogfærdighed på det primære andetsprog (denne gang engelsk). I stedet indeholdt analysen variablen *antal andetsprog* samt to interaktioner mellem *køn* og *startsprog* og mellem *startsprog* og *antal andetsprog*. Disse variabler vil blive forklaret, efterhånden som de bliver gennemgået. Den endelige model var endnu en gang i stand til at forklare data ($\chi^2(16)=33.84, p<.001$).⁵

Vi starter med hovedeffekten, nemlig sammenhængen mellem frekvensen af sprogskift og danskerens antal talte andetsprog ($\chi^2(1)=8.28, p<.01$). Denne variabel dækker over, hvor mange sprog danskeren taler på konversationsniveau udover dansk. Vi viser

⁵ Den statistiske models opbygning er: *polr(sprogskift ~ antal_L2 + antal_L2*startsprog + antal_L2*køn, data = danskere, Hess=TRUE)*.

sammenhængen mellem sprogskift og antal andetsprog i Figur 3 nedenfor.

Figur 3. En illustration af sammenhængen mellem L1-talerens antal andetsprog (på x-aksen), og den oplevede frekvens af sprogskift fra dansk til engelsk (illustreret ved farvede blokke). Y-aksen viser procentsatser.

Her ser vi en ret klar forbindelse mellem et større antal andetsprog og en højere vurderet frekvens af sprogskift. Statistisk set er det sådan, at for hvert andetsprog, en dansker taler, falder oddsene for, at de vælger svarmuligheden ALDRIG (sammenlignet med svarmuligheden RIMELIG TIT) med 0.68 (SE = 0.03, $p < .05$). Vi ser ikke noget, der tyder på en u-kurve tilsvarende til den i Figur 2, men dog heller ikke en helt lineær trend, især i midtersvarene. Vi vurderer, at denne tendens til, at L1-talere med L2-erfaring (rapporterer at de) skifter sprog oftere, ikke bygger på et bedre talt engelsk: der er ingen statistisk sammenhæng mellem variablene *engelskfærdighed* og *antal andetsprog*. I stedet tolker vi denne trend som et tegn på, at danskere, der er mere globalt indstillet og måske selv har været L2-talere i et andet land, har mere indlevelse i dansklørnernes oplevelser som L2-talere. Dermed er de

måske i højere grad tilbøjelige til at forsøge at lette samtalen for deres L2-talende samtalepartner ved at skifte sprog til engelsk. Desuden er de selv så relativt internationalt indstillede, at der kan ligge en identitetsmæssig grund til at bruge det internationale lingua franca, engelsk, med L2-talere for på den måde at skabe et fælles ståsted og måske fremhæve danskerens eget globale udsyn.

De to statistiske interaktioner i vores ordinale regressionsmodel bygger begge på variablen *startsprø*, som dækker over det sprog, vores L1-talere skriver, de oftest benytter, når de starter en samtale med L2-talere. Her er valgmulighederne KUN ENGELSK, MEST ENGELSK, MEST DANSK og KUN DANSK. Selvom vi ikke ser en selvstændig effekt af variablen, observerer vi dog en tendens til flest sprogsift blandt L1-talere, der har valgt de to midtersvar (MEST ENGELSK, MEST DANSK). Denne effekt er forstærket i de to interaktioner, for eksempel i interaktionen med variablen *køn*: kvindelige L1-talere, der valgte et af midtersvarene på variablen *startsprø*, skifter sprog signifikant oftere end mænd, der valgte midtersvarene ($\chi^2(3)=8.12$, $p<.05$). Samtidig er der 24 % større sandsynlighed for, at mandlige L1-talere vælger svarkategorien ALDRIG sammenlignet med kvinder, og 8 % mindre sandsynlighed for at vælge RIMELIG TIT. Overordnet set ser vi da også, at kvindelige L1-talere skifter sprog oftere end mandlige L1-talere. Hvorvidt det hænger sammen med kønnede forskelle i selvfremsstilling (disse data er jo selvrapporterede), eller hvorvidt de bunder i faktiske forskelle i sprogadfærd, er svært at sige. Der er dog som sagt ikke nogen statistisk baggrund for at generalisere de overordnede kønsforskelle til andre L1-talere.

5. Fremkommer sprogsiftene som en reaktion på L2-dansk?

I dette afsnit ser vi tilbage på resultaterne af de to spørgeskemaer og af vores RAS for at vurdere, hvorvidt der er evidens for, at sprogsiftene sker som en reaktion på selve det, at lærerne taler dansk som andetsprog, og ikke på f.eks. deres alder, køn eller geografiske ophav. Vi bemærker, at alle de sidstnævnte variabler selvfølgelig vil præge lærernes talte sprog, men at de statistiske analyser gør det muligt at tilgå vigtigheden af de forskellige variabler for, hvor ofte samtalepartnerne oplever et sprogsift. Dermed argumenterer vi også for, at statistikken gør det muligt at finde ud af, hvilke faktorer ved

lørnerne og danskerne der, på baggrund af vores data, *ikke* er vigtige for sprogskiftene.

Hvis vi starter med L2-talerne, er der meget, der taler for, at sprogskiftene i hvert fald til dels fremkommer som reaktion på andetsprogsdansk generelt og ikke på individuelle karaktertræk ved lørnerne mere specifikt. For eksempel finder vi, at L2-talerens køn, alder og – måske allervigtigst – L1 ikke forbedrer den statistiske analyse og dermed ikke viser tegn på en sammenhæng med frekvensen af oplevede sprogskift. Det faktum, at lørnernes førstesproglige baggrund ikke har en påviselig betydning for deres oplevelser af sprogskift, gør det usandsynligt, at det er L1-talernes associationer til konkrete accenter, og måske også konkrete geografiske områder, der er vigtige for, hvornår de skifter sprog. Dette, sammenlagt med non-signifikansen af L2-talerens alder og køn, tyder på, at det ikke er specifikke subgrupper af L2-talere, L1-talerne reagerer på: De ser ud til at skifte sprog, når de hører en L2-accent, lige meget hvem der taler. Denne hypotese understøttes af, at L2-talere, der ofte taler dansk med danskere, og de, der taler dansk i flere typer af situationer, oplever færre sprogskift. Vi vil argumentere for, at disse variabler kan grupperes som L2-talernes generelle kommunikative erfaring (Flege & Bohn, accepteret:14), bestående af elementer som sprogfærdighed, motivation og sproglig selvsikkerhed. Talere med lavere sproglig selvsikkerhed og motivation for at lære sproget kan forventes at være mere tilbageholdende med at tale dansk med danskere, især da samtalerne ofte kan forventes at ende i et sprogskift. Samtidigt kan det forventes, at talere, der ofte kommunikerer på dansk, har et relativt flydende sprog. Selvom vores analyse af lørnernes beståede danskeksamener og længden på deres sprogindlæring ingen sammenhæng havde med de oplevede sprogskift, påviste vores RAS-studie en sammenhæng mellem antallet af sprogskift og MS's læringskurve. Her er det dog vigtigt at notere sig, at beståede eksamener og tid brugt på sprogskoler ikke nødvendigvis udmønter sig i ens læringskurver lørnere imellem, eller korrelerer med den enkelte lørners sproglige adfærd og kunnen (Flege & Bohn, accepteret:14-16).

Når det kommer til L1-taleren selv, fandt vi i RAS-studiet en indikation på, at danskere, der er bosat i København, skifter oftere

end aarhusianere, og at samtaler på universiteter og restauranter også udløste flere sprogskeft. Dette passer udmærket sammen med vores undersøgelse af danskernes oplevelser af sprogskeft: Selvom danskere, der har bestået flere engelskeksamener, ikke skifter sprog oftere, er der en sammenhæng mellem oplevelsen af at skifte sprog ofte og antallet af talte andetsprog. Det vil sige, at det ikke er danskere, der er gode til engelsk (som målt på beståede eksamener), der skifter til engelsk, men rettere de danskere, der selv har erfaringer med at tale flere andetsprog, og som måske også selv har boet i udlandet. Vi mener, at vores mest højfrekvente sprogskeftere er dem med et globalt *outlook*: de, som ser sig selv som en del af et internationalt fællesskab med engelsk som et alment brugt lingua franca. Dermed synes der at være to sæt kræfter i gang: Lørnernes oplevede sprogskeft virker til at blive påvirket primært af deres sproglige erfaring, mens danskerne synes at skifte primært på baggrund af deres egne L2-oplevelser. Denne kontrapunktur er interessant: Danskerne reagerer tydeligvis på L2-accenter, og jo stærkere accenter de møder, jo mere skifter de sprog, men gør de dette primært som reaktion på lidet ønskværdige ”fejl” i lørnernes danske eller som led i en identitets- eller høflighedsstrategi? Måske oplever de gennem sprogskeftene, at de træder ind i et internationalt talefællesskab? Begge disse fortolkninger kunne forklare elementer af vores data. Dog tyder det faktum, at danskerne ikke skifter tilbage til dansk, selv hvis lørnerne insisterer på at fortsætte på dette sprog, ikke på høflighed som primus motor for sprogskeftene. Det er dog svært at ”se ind i hovedet” på danskerne gennem spørgeskemadata, og vi har derfor brug for flere sprogholdningsundersøgelser indenfor dette område for at kunne sige noget med sikkerhed.

Selvom vi ikke med sikkerhed kan sige noget om L1-talernes bevæggrunde, kan vi dog se, hvordan sprogskeftene *opfattes* af talerne og lørnerne. I spørgeskemaets kommentarsektioner angiver L1-talerne ofte (nævnt af 14 % af L1-talerne), at de skifter sprog som en høflighedsstrategi eller for at gøre samtalen lettere for L2-taleren. Som vist i Jespersen & Hejná (indsendt) er det dog ikke denne association, L2-talerne har til sprogskeftene, som primært ses som en negativ vurdering af deres danske sprogkompetencer og en afvisning af lørneren som en del af det danske sprogsamfund. Flere

af danskerne (8 %) spekulerer dog også på, om disse sprogskeft kunne opfattes negativt af deres samtalepartnere. Lørnernes kommentarer viser, at de ikke mener sprogskeftene letter samtalen med danskerne (21 %), at de ofte forsøger at fortsætte samtalen på dansk på trods af sprogskeft (52 %), og at en oplevelse af mange sprogskeft over tid har stor betydning for deres videre motivation for at lære dansk (4 %).

6. Konklusion

Vores studie af den sproglige interaktion mellem talere af dansk som første- og andetsprog har vist, at sprogskeft, i hvilke danskere skifter sprog til engelsk, mens deres andetsprogstalende samtalepartner forsøger at føre samtalen på dansk, er relativt hyppigt forekommende. Således viser en spørgeskemaundersøgelse blandt lørnere, at den oplevede frekvens af sprogskeftene er meget høj, mens et Rapid Anonymous Survey sætter en procentsats på: her finder vi, at 17 % af samtalerne resulterer i et sprogskeft. Vores undersøgelse viser også, at der er faktorer ved både L1- og L2-taleren, der synes at have en sammenhæng med en øget frekvens af sprogskeft. Hos L1-talere viser faktorer, der hænger sammen med kommunikativ erfaring og dermed sproglig kunnen, primært denne sammenhæng, mens L2-talere synes at skifte sprog oftere, hvis de selv taler mange sprog, hvis de opholder sig i hovedstaden, eller fører samtalen på universiteter eller restauranter. Vi argumenterer derfor for, at 'risikofaktorer' for at opleve et sprogskeft er en begrænset danskerfaring hos andetsprogstaleren og en høj grad af globalt udsyn og international identitetsfølelse hos L1-taleren. Det er interessant at finde, at det netop er de mere globalt mindede danskere, der synes at skifte sprog oftest. Desværre resulterer strategien med at signalere "common ground" med deres internationale samtalepartnere ved at skifte til engelsk nok nærmere i, at de skubber L2-taleren væk i stedet for at skabe fælles fodfæste.

Litteratur

Bates, Douglas M., Martin Maechler og Ben Bolker (2012) *lme4: Linear mixed-effects models using S4 classes* (Version 0.999999-0).

- Benediktsson, Artëm Ingmar (2015) *Det sproglige sammenstød. En undersøgelse af sproglige problemer i kommunikationen mellem udlændinge og danskere i Danmark og udlændinge og islændinge i Island*. Specialeafhandling, Hugvísindasviði Háskóla Íslands.
- Drager, Katie (2018) *Experimental Research Methods in Sociolinguistics*. Research Methods in Linguistics series. Bloomsbury Academic: London/Oxford/New York/New Delhi/Sydney.
- Flege, James. E. og Ocke-Schwen Bohn (Accepteret) *The Revised Speech Learning Model*. Kapitel.
- Garnier, Simon, Noam Ross, Bob Rudis, Marco Sciaini og Cédric Scherer (2018) *viridis: default colour maps from 'matplotlib'*. Tilgået januar 2021. <https://cran.r-project.org/web/packages/viridis/index.html>.
- Jespersen, Anna og Miša Hejná (indsendt) Can the subaltern speak Danish? Second language learners of Danish as the linguistic other. Indsendt til *Otherness: Essays and Studies*.
- Jørgensen, Jens Normann og Pia Quist (2001) Native Speakers' Judgements of Second Language Danish. Tore Kristiansen (red.). *Language Awareness* 10(1):41-56
- Kirilova, Marta (2004) Danskernes holdninger til fremmed accent: et uerkendt lillebror-kompleks? *Københavnstudier i Tosprogethed* 37. København: Københavns Universitet.
- Kristiansen, Tore (2003) Language attitudes and language politics in Denmark. *International Journal of the Sociology of Language* 159:57-71.
- Labov, William (1972) The social stratification of (r) in New York City department stores. Kapitel i *Sociolinguistic Patterns*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press:43-69.
- Ladegaard, Uffe (2002) *Sprog, holdning og etnisk identitet: En undersøgelse af holdninger overfor sprogbrugere med udenlandsk accent*. Odense: Odense Universitetsforlag.
- Maegaard, Marie (2005) Language attitudes, norm and gender. *Acta Linguistica Hafniensia* 37:55-80.
- Maegaard, Marie, Malene Monka, Kristine Køhler Mortensen og Andreas Candefors Stæhr (2019) *Standardization as Sociolinguistic Change: A Transversal Study of Three Traditional Dialect Areas*. London: Routledge.
- Monka, Malene (2015) Mobilitet, sted og sprogforandring. Frans Gregersen & Tore Kristiansen (red.). *Hvad ved vi nu? Efter Ti Års Forskning i Dansk Talesprog*. Copenhagen: Sprogforandringscentret:83-90.
- Normann Jørgensen, Jens (2013) Uniformity and Isolation – The Two Challenges Facing Danish as a Medium- Sized Language. F. Xavier Vila (red.). *Survival and Development of Language Communities*. Bristol: Multilingual Matters:38-57.

- Quist, Pia og Jens Normann Jørgensen (2002) Indfødte dansktalendes vurdering af unge andetsprogsdanske talesprog, *Nydanske Sprogstudier* 29. København: Dansk lærerforening:9-43.
- R Core Team (2020) *R: A language and environment for statistical computing*. R Foundation for Statistical Computing, Vienna, Austria. <https://www.R-project.org/>.
- RStudio Team (2020) *RStudio: integrated development for R*. <http://www.rstudio.com/>.
- Schoonderbeek Hansen, Inger og Yonatan Goldshtein (denne publikation). Er København virkelig (eneste) sproglige normcenter? 18. *Møde om Udforskningen af Dansk Sprog*. Aarhus: Institut for Kommunikation og Kultur, Aarhus Universitet:189-210.
- Universitets- og Bygningsstyrelsen (2010) *Universiteternes sprogstrategier*. Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling. Kan tilgås på <https://www.ft.dk/samling/20091/almdel/uv/bilag/76/779205.pdf>. Tilgået i marts 2021.
- Wickham, Hadley, Winston Chang, Lionel Henry, Thomas Lin Pedersen, Kohske Takahashi, Claus Wilke, Kara Woo, Hiroaki Yutani, Dewey Dunnington, Rstudio Team (2020) *ggplot2: Create Elegant Data Visualisations Using the Grammar of Graphics*. Tilgået januar 2021 <https://cran.r-project.org/web/packages/ggplot2/index.html>.